

Utjecaj uvođenje eura na hrvatski bankovni sustav

Gregurić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:802877>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET U ZAGREBU
STRUČNI POREZNI STUDIJ

Ana Gregurić

**UTJECAJ UVOĐENJA EURA NA HRVATSKI BANKOVNI
SUSTAV**

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Jakša Krišto

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	str. 1
2. Integracija Europske unije	str. 1
2.1. Proces integracije.....	str. 1
2.2. Kriteriji uvođenja eura.....	str. 4
3. Platni sustav Europske unije.....	str. 7
3.1. TARGET2.....	str.7
3.2. Ukratko o bankovnoj uniji.....	str. 8
4. Hrvatski financijski sustav.....	str. 9
4.1. Hrvatska kuna.....	str. 10
4.2. Hrvatska narodna banka.....	str. 11
4.2.1. Ustroj i upravljanje Hrvatskom narodnom bankom.....	str. 12
4.2.2. Zadaci i ljudski čimbenik Hrvatske narodne banke.....	str. 13
4.2.3. Instrumenti monetarne politike Hrvatske narodne banke.....	str. 14
5. Utjecaj uvođenja eura na hrvatski bankovni sustav.....	str. 15
5.1. Proces uvođenja eura.....	str. 15
5.2. Hrvatska i euro.....	str. 17
6. Zaključak.....	str.22
7. Popis literature.....	str.23

Utjecaj uvođenja eura na hrvatski bankovni sustav

Sažetak:

Hrvatska narodna banka središnja je banka Republike Hrvatske i njezin je osnovni cilj održavanje stabilnosti cijena, ali i financijskog sustava u cjelini. Neovisna je i visoko profesionalna institucija, punopravna članica Eurospke unije, Europskog sustava središnjih banaka, kao i Eurosustava. U ovom radu objasniti ću kakvog će utjecaja uvođenje eura kao jedinstvene valute imati na hrvatski bankovni sustav, te instrumente kojima je Hrvatska narodna banka nastojala otkloniti bilo kakav potencijalni izazov.

Ključne riječi: uvođenje eura, jedinstvena valuta, Hrvatska narodna banka, Europska unija, instrumenti Hrvatske narodne banke, izazovi.

Abstract:

The Croatian National Bank is the central bank of the Republic of Croatia and its main goal is to maintain price stability and the financial system as a whole. It is an independent and highly professional institution, a full member of the European Union, the European System of Central Banks, as well as the Eurosystem. In this paper, I will explain what impact the introduction of the euro as a single currency will have on the Croatian banking system, and the instruments used by the Croatian National Bank to eliminate any potential challenge.

Key words: introduction of the euro, single currency, Croatian National Bank, European Union, Croatian National Bank instruments, challenges.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Ana Gregurić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima od onih navedenih u radu.

1. Uvod

1. siječnja 2023. godine euro je postao službena valuta Republike Hrvatske, čak 10 godina nakon što smo postali punopravnom 28. članicom Europske unije. U tih 10 godina, 2 godine proveli smo u ERM-II fazi koja je predvodila uvođenju eura. Nekolicina građana Republike Hrvatske oštro se protivila njegovom uvođenju, ne znajući da smo obvezu uvođenja eura prihvatili na referendum o ulasku u Europsku uniju 22. siječnja 2012. godine. Euro je vrlo stabilna valuta koju su na početku koristila financijska tržišta za bezgotovinsko plaćanje, dok su novčanice i kovanice ušle u optjecaj tri godine kasnije. Nadalje, smatraju stručnjaci, druga je najprodavanija valuta na svijetu, odmah nakon američkog dolara. O njegovoj stabilnosti u prilog govori i činjenica kako su ga kao svoju nacionalnu valutu uvele i neke zemlje koje nisu članice Europske unije.

2. Integracija Europske unije

Početak procesa integracije smatra se 1951. godina kada je formirano prvo međudržavno povezivanje – Europska zajednica za ugljen i čelik. Vođeni idejom da se ključni resursi oko kojih su se vodili svjetski ratovi, dakle ugljen i čelik, izuzmu iz opsega nacionalnog suvereniteta radi očuvanja trajnog mira. U cilju je bilo postići stvaranje jedinstvenog ekonomskog područja, dok je stvaranje političke unije bilo u drugom planu. Također, protekom vremena uklanjala su se ograničenja slobodnog kretanja robe, ljudi, usluga i kapitala. Samom procesu integracije prvi korak bio je stvaranje slobodne trgovine unutar koje zemlje članice ukidaju carinske prepreke međusobnoj trgovini. Formiranjem zajedničke carinske politike dovelo je do višeg stupnja integracije – carinske unije. Zajedničko tržište postiže se oslobođenjem tokova rada i kapitala, dok se krajnji oblik povezivanja – ekonomska unija postiže uklanjanjem svih preostalih prepreka.

2.1. Proces integracije

Godine 1957. osnivaju se Europska ekonomska zajednica (EEZ) i Europska zajednica za atomsku energiju (EURATOM)., a 1963. godine dolazi do njihova objedinjavanja i stvara se Europska zajednica (EZ). Svibanj 1964. započinje osnivanjem Odbora guvernera (“Committee of Governors”) središnjih banaka zemalja članica Europske ekonomske zajednice s ciljem zajeničkog surađivanja¹. 1969. godine, zasjedanjem u Haagu odlučeno je kako se u uvjetima sve veće svjetske nesigurnosti, Europska zajednica mora transformirati u monetarnu uniju čime su postavljeni prvi temelji za Ekonomsku i monetarnu uniju (EMU).

¹Scheller K., The European Central Bank (2004.) str. 17

Nadalje, 1970. godine pod vodstvom tadašnjeg luksemburškog premijera Pierrea Wenera, europski čelnici osnivaju skupinu kojoj je svrha i cilj izrada izvješća o tome kako za deset godina izraditi EMU. U travnju 1972. uspostavljen je sustav progresivnog sužavanja granica fluktuacije između nacionalnih valuta zemalja članica Europske ekonomske zajednice, a godinu dana poslije (travanj 1973.) osnovan je Europski fond za monetarnu suradnju s ciljem povećanja suradnje.

1979. godina obilježila je početak europskog tečajnog mehanizma. Stvara se Europski monetarni sustav (EMS) i Europska valutna jedinica (ECU), virtualna valuta koja se počinje upotrebljavati kao obračunska jedinica, a u veljači 1986. potpisan je Jedinostveni europski akt (“Single European Act”). Europski monetarni sustav sa sobom je donio zajedničku košaricu valuta, europsku valutnu jedinicu koji je služio kao mjera utvrđivanja pariteta deviznih tečajeva i njihovih međusobnih oscilacija.

Prihvaćanjem Delorsovog izvješća u lipnju 1989. godine na konferenciji Europskog vijeća u Madridu definirale su se tri etape u procesu stvaranja Europske monetarne unije. Osim što je bilo potrebno ostvariti ciljeve u svakoj pojedinoj etapi, određen je i vremenski rok u kojem je svaka od njih trebala biti provedena. U prvoj etapi trebalo je ojačati suradnju između središnjih banaka Europske unije kako bi se u drugoj etapi mogao osnovati Europski sustav središnjih banaka (ESSB), dok je u trećoj, posljednjoj etapi bilo potrebno fiksirati tečajeve nacionalnih valuta, stvaranjem nove jedinstvene europske valute.

Kako bi države članice održale tečajeve svojih nacionalnih valuta stabilnima, uvođenje zajedničke valute, smatra se bio je jedini logičan slijedeći korak. Svi prethodni aranžmani smatrali su se neučinkovitim, a razlog tome bila je jedna država – Njemačka – uživajući dominantnu ulogu, koja joj je omogućavala da vodi monetarnu politiku u skladu sa svojim potrebama i “prisiljavajući” sve ostale države da se usklade s njom. Uvođenjem zajedničke valute smanjen je rizik od špekulativnih napada na nacionalne valute, a monetarna dominacija Njemačke u velikoj je mjeri smanjena jer su sve države članice dobile jednako pravo glasa².

1990. godine započinje prva faza u kojoj se ukidaju svaka ograničenja kretanja kapitala između zemalja Europske unije, a već 1992. europski čelnici potpisuju Ugovor iz Maastrichta. Novi je ugovor uključivao odredbe nužne za provedbu ekonomske i monetarne unije, a čelnici država dogovarali su kriterije koje svaka država članica treba ispuniti kako bi uvela jedinstvenu valutu. Ugovor je stupio na snagu 1. studenog 1993. godine, a sa sobom je donio pet kriterija. Ti kriteriji poznati su pod nazivom Maastricht kriteriji, odnosno kriteriji konvergencije. Kriteriji konvergencije definirani su kroz pet kvantitativnih pokazatelja, a postavljeni su kako bi vodili rastu blagostanja i stabilnosti, vjerodostojnosti i jačanju ugleda monetarne unije. Njihova najbitnija osobina je obvezatnost jer zahtijevaju poduzimanje ponekad neželjenih ali ključnih mjera za održivost koordinacije. Dodatna funkcija kriterija konvergencije je i smanjenje proizvoljnosti u donošenju odluke o članstvu u uniji. Također, odraz su predanosti provođenja reformi.

²Brkić, M.;Šabić, A.: Je li euro optimalna valuta za Hrvatsku (2018.), više na: <https://hrcak.srce.hr/file/305808>
<Pristupljeno 24. i 25.04.2023.>

Tablica 1.
Pet kriterija konvergencije:

1. Inflacijski kriterij	Stopa inflacije ne smije biti viša od 1,5 postotnog boda iznad prosječne stope inflacije u tri zemlje s najnižom inflacijom.
2. Tečajni kriterij	Sudjelovanje u europskom tečajnom mehanizmu (ERM) najmanje dvije godine prije pridruživanja monetarnoj uniji.
3. Kamatni kriterij	Prinos na dugoročne obveznice države ne smije prelaziti istovjetne kamatne stope u tri zemlje s najnižom inflacijom više od 2 postotna boda
4. Fiskalni kriterij a) proračunski deficit	Zahtijeva održavanje deficita konsolidirane opće države na razini nižoj od 3% BDP-a.
b) javni dug	Postavlja njegov udio u BDP-u na maksimalno 60%, a pozitivno se ocjenjuje trend njegova smanjenja u udjelu BDP-a.

Izvor: Hrvatska narodna banka (2020.)

Siječanj 1994. godine započinje drugom fazom ekonomske i monetarne unije - osnivanjem Europskog monetarnog instituta (EMI) u Frankfurtu. Glavnim ciljem druge faze smatralo se stvaranje neophodnih uvjeta za jednostavan prelazak u monetarnu uniju. Europski monetarni institut bio je prijelazan, ali i vrlo ključan korak prema osnivanju Europske središnje banke. Glavna zadaća Europskog monetarnog instituta bila je osnivanje Europskog sustava središnjih banaka, uključujući Europsku središnju banku i novu valutu, a neki od ciljeva bili su: bolje uskladiti monetarnu politiku, postići financijsku stabilnost, unaprijediti prekogranične platne sustave, razviti regionalni, organizacijski i logistički okvir, razviti zajedničku strategiju monetarne politike za euro te izvršiti pripreme za jedinstveno novčano tržište.

U prosincu 1995. Vijeće Europe u Madridu donosi odluku oko imena za jedinstvenu valutu, te postavlja predložak za njegovo usvajanje i zamjenu valute, a godinu dana poslije (prosinac 1996.) Europski monetarni institut predstavlja primjerak novčanice eura Vijeću Europe. Madridskom konferencijom euro je postao glavnom ekonomskom i političkom temom čije je značenje raslo svakodnevno. Krajem 1996. godine, zasjedanjem Europskog vijeća u Dublinu određen je zakonodavni okvir zamjene nacionalnih valuta eurom. Odlučeno je i da će scenarij tranzicije teći u tri faze. 1997. godine Vijeće Europe potpisuje Pakt o stabilnosti i rastu ("Stability and Growth Pakt").

1. lipnja 1998. u Frankfurtu počinje djelovati Europska središnja banka koja zamjenjuje Europski monetarni institut, a 1999. godina označava početak treće faze ekonomske i monetarne unije te 1. siječnja 1999. godine 11 zemalja Europske unije nepovratno fiksira svoje devizne tečajeve. Ovlast nad monetarnom politikom prenosi se s nacionalnih središnjih banaka na Europsku središnju banku. Uvođenje zajedničke valute zahtijevalo je i stvarni početak zajedničkog provođenja monetarne politike unutar institucije Europske središnje banke. Euro postaje službena valuta Austrije, Belgije, Finske, Francuske, Njemačke, Irske, Italije, Luksemburga, Nizozemske, Portugala i Španjolske, a 1. siječnja 2001. godine Grčka postaje 12. država koja uvodi euro.

2. 2. Kriteriji uvođenja eura

Kriteriji su postavljeni kako bi potaknuli države članice na odgovorno ponašanje koje će pogodovati ekonomskoj stabilnosti i na taj ih način pripremiti za ulazak u monetarnu uniju. Tri koraka vode do uvođenja eura, a to su: članstvo u Europskoj uniji, ispunjavanje kriterija konvergencije (uključujući tečajni mehanizam ERM II) te uvođenje eura. Kako bi dobila “zeleno svjetlo” za uvođenje eura kao službene valute država članica EU-a mora dobiti pozitivnu ocjenu institucija EU – Europske središnje banke i Europske komisije – o ispunjavanju kriterija i spremnosti za nesmetano funkcioniranje u monetarnoj uniji.

Kriterij stabilnosti cijena odnosi se na stopu inflacije koja ne smije premašivati prosjek stopa inflacije triju članica Europske unije koje bilježe najbolja ostvarenja stabilnosti cijena uvećan za 1,5 postotnih bodova. Za gospodarsko blagostanje važno je da cijene ne rastu naglo, da su stabilne i da se mijenjaju postupno. Također, ovaj kriterij podrazumijeva da nacionalna valuta države članice sudjeluje u tečajnom mehanizmu ERM II bez poremećaja i velikih oscilacija tečaja u odnosu na euro najmanje dvije godine. To znači da kriterij stabilnosti cijena uvjetuje ukupnu dinamiku procesa uvođenja eura.

ERM II predstavlja međuvladin aranžman koji je temeljen na dva pravna dokumenta. Prvi je “Rezolucija Europskog vijeća o uspostavi mehanizma deviznog tečaja u trećoj fazi ekonomske i monetarne unije, Amsterdam, 16. lipnja 1997.”, a drugi je “Sporazum od 14. rujna 2000. između Europske središnje banke i nacionalnih središnjih banaka država članica izvan europodručja o izmjeni i dopuni Sporazuma od 1. rujna 1998. o utvrđivanju operativnih postupaka za mehanizam deviznog tečaja u fazi III ekonomske i monetarne unije”. Svrha ERM II je povezivanje valuta država članica izvan europodručja s eurom.

Prema kriteriju održivosti javnih financija omjer manjka opće države i bruto domaćeg proizvoda ne smije prelaziti 3%, a omjer duga opće države i bruto domaćeg proizvoda ne smije biti viši od 60%. Ukoliko omjer duga i bruto domaćeg proizvoda bude viši od 60% mora se snižavati zadovoljavajućom dinamikom. Ovim kriterijem nastoji se očuvati stabilnost javnih financija i učinkovitost države da upravlja svojim dugovima.

Kako bi zadovoljila kriterij stabilnosti tečaja, država je dužna provesti najmanje dvije godine u tečajnom mehanizmu ERM II, te tijekom tog razdoblja ne smije doći do devalvacije središnjeg

pariteta niti do velikih fluktuacija tečaja oko središnjeg pariteta. Intervencija središnje banke načelno je automatska i neograničena ukoliko se valuta približi granicama dozvoljene fluktuacije tečaja. Međutim, ukoliko dođe do nesporazuma u vezi primarnog cilja, a to je stabilnost cijena, Europska središnja banka i središnja banka zemlje članice Europske unije, a koja nije članica europodručja, može doći do suspenzije automatske intervencije i financiranja. Posljednji kriterij odnosi se na konvergenciju dugoročnih kamatnih stopa. Propisano je da prinos na dugoročne državne obveznice izdane u nacionalnoj valuti ne smije premašivati referentnu vrijednost koja je jednaka prosjeku prinosa na obveznice triju država članica koje bilježe najbolja ostvarenja stabilnosti cijena uvećan za 2 postotna boda.

U Izvještaju o konvergenciji za 2018. godinu³ Europska komisija potvrdila je kako Hrvatska ispunjava sve uvjete za ulazak u tečajni mehanizam (ERM II). Na dan 7. listopada 2020. ministri financija država članica Europske unije, predsjednik Europske središnje banke te ministri i guverneri središnjih banaka Danske i Hrvatske odlučili su, sporazumno, uključiti hrvatsku kunu u mehanizam tečaja (ERM II). Odlučeno je da središnji tečaj hrvatske kune iznosi 1 euro = 7,561209 kuna, te da se standardni raspon fluktuacija od plus ili minus 15 posto primijeni oko središnjeg tečaja kune.

Tablica 2.

Srednji tečaj za devize izažen u četiri najjače svjetske valute za dan 7. listopada 2020:

1 USD =	6,419773 KN
1 JPY =	6,080097 KN
1 CHF =	7,017363 KN
1 EUR =	7,561209 KN

Izvor: Hrvatska narodna banka (2020.)

³eng. Convergence Report 2018

Sporazum o sudjelovanju kune u ERM -u II temelji se, na obvezi Hrvatske da se istovremeno pridruži Bankarskoj uniji i ERM-u II i dovršetku hrvatskih vlasti niza mjera opisanih u njihovom pismu namjere od 4. srpnja 2019. godine. Mjere se odnose na: nadzor banaka, makrobonitetni okvir, okvir za sprječavanje pranja novca, prikupljanje, proizvodnja i širenje statistike, upravljanje javnim sektorom i smanjenje financijskog i administrativnog opterećenja gospodarstva. Sporazum je popraćen i čvrstom predanošću hrvatskih vlasti provođenju zdrave gospodarske politike s ciljem očuvanja gospodarske i financijske stabilnosti te postizanja visokog stupnja održive gospodarske konvergencije. Hrvatske su se vlasti obvezale provesti i posebne mjere politike u vezi s okvirom za sprječavanje pranja novca, poslovnim okruženjem, državnim poduzećima i okvirom stečaja. Također, zajedno s odgovornim tijelima Europske unije pomno će pratiti razvoj makroekonomske politike i provedbu dogovorenih mjera politike u odgovarajućim okvirima.

3. Platni sustav Europske unije

Platni sustav, općenito u svojem užem smislu možemo definirati kao: “Skup instrumenata, posrednika, pravila, procedura, postupaka i sustava za međubankovni prijenos sredstva, koji omogućuju optjecaj novca u nekoj zemlji ili valutnom području.” (Kokkola, 2010, str.25)

Zbog svoje važnosti (svakodnevnog korištenja) nužno je da platni sustav bude pravno reguliran. Razvoj platnog sustava neke države prati razvoj njezine jurisdikcije što dovodi do jaza platnih sustava među državama. Uvođenje eura kao jedinstvene valute država članica Europske unije smatra se glavnim pokretačem integracije platnih sustava. Usklađivanje pravnog aspekta i infrastrukture plaćanja najbolje je prikazano kroz sustav velikih plaćanja – tzv TARGET – Transeuropski automatizirani sustav ekspresnih novčanih transakcija u realnom vremenu po bruto načelu (engl. Trans-European Automated Real-Time Gross-Settlement Express Transfer System).

3.1. TARGET2

Prije uvođenja TARGET-a sustav velikih plaćanja EU oslanjao se na tzv. korespondentno bankarstvo. Potkraj 2000-ih godina TARGET je zamijenio novi i poboljšani TARGET2. Nakon harmonizacije sustava velikih plaćanja, harmonizirati sustav malih plaćanja bio je preduvjet za dovršetak i nesmetani rad jedinstvenog tržišta. Najpoznatija je inicijativa koju je osmislila europska bankarska industrija a zove se Jedinstveno područje plaćanja u eurima (engl. Single European Payments Area) – SEPA. Njezin rad nadzire nacionalna središnja banka. Iako je osmišljena početkom 2000-ih godina, tek je 2014. zaživjela u svim država članicama Europske unije. Rad TARGET2 nadzire Eurosustav, a njime se mogu služiti središnje banke Europske unije kao i poslovne banke u državama članicama. Također je jedan od ključnih elemenata financijske integracije Europske unije jer omogućava neometano kretanje novca preko granica i pridonosi provedbi jedinstvene monetarne politike Europske središnje banke.

Poslovanje putem TARGET2 odvija se jednostavno⁴. Recimo da banka A i banka B imaju otvorene račune kod središnje banke te da je potrebno provesti plaćanje banke A banci B u eurima. Banka A tada mora dati nalog za plaćanje sustavu TARGET2. Račun banke A tereti se za iznos koji se knjiži na računu banke B. Kada je nalog za plaćanje namiren sustav TARGET2 prenosi informacije o plaćanju banci B.

⁴ Službena internet stranica Europske središnje banke, Što je sustav TARGET2 (29.lipnja 2016.), više na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me/html/target2.hr.html>

<Pristupljeno: 24. i 25.5.2023.>

3.2. Ukratko o bankovnoj uniji

Bankovna unija temelji se na tzv. Jedinствenoj knjizi pravila, a oslanja se na tri međusobno komplementarna stupa koji predstavljaju okvir financijske stabilnosti u području jedinstvene valute. Ta tri stupa jesu:

1. jedinstveni nadzorni mehanizam,
2. jedinstveni sanacijski mehanizam, te
3. jedinstveni sustav osiguranja depozita.

Razdoblje nakon krize europodručja obilježavaju razne reforme, kao i izmjene u političkoj moći. Segment koji je “trpio” najviše izmjena bilo je područje prudencijalne supervizije. Uspostavom bankovne unije, prudencijalna supervizija dospjela je u nadležnost europske razine upravljanja. Središnje banke koje su jedne od najvažnijih sudionika Europske monetarne unije, također prolaze kroz transformaciju institucionalne strukture.

Dakle, bankovna unija nastaje kao potvrda političke volje država članica da nastave procese financijske i monetarne integracije. Glavni cilj Europske komisije prilikom odlučivanja o stvaranju bankovne unije bio je nastavak projekta jedinstvenog tržišta na način kojim se podupire povjerenje u bankarski sektor pa tako i neizravno funkcioniranje jedinstvene monetarne politike u europodručju.

Početak projekta bankovne unije značio je i početak rada jedinstvenog nadzornog mehanizma⁵ koji je njezin temeljni stup. On se sastoji od Europske središnje banke te središnjih nacionalnih banaka. Republika Hrvatska je članica tog mehanizma od 1.siječnja 2023., danom uvođenja eura kao službene valute. Omogućava “polje jednakih mogućnosti” za sve kreditne institucije u europodručju, što je neophodno za učinkovito i pravedno korištenje zajedničkih europskih novčanih sredstva, financijskih programa ali i kod rekapitalizacije banaka.

Ciljevi bankovne unije⁶:

1. poboljšati otpornost banaka i učiniti ih sposobnima da se nose sa svim financijskim krizama u budućnosti
2. spriječiti situacije u kojima se novac poreznih obveznika koristi za spašavanje banaka koje propadaju: trošak sanacije banaka snosili bi vlasnici i vjerovnici te Jedinствeni fond za sanaciju
3. smanjiti mogućnost da se problemi u bilancama banaka negativno odražavaju na javne financije i obrnuto
4. smanjiti fragmentaciju tržišta usklađivanjem pravila za financijski sektor
5. poboljšati financijsku stabilnost u europodručju i Europskoj uniji u cjelini.

⁵Božina Beroš M., Ekonomska unija i monetarna unija nakon krize (2017.) str. 21

⁶Službena internet stranica Euro.hr, Što je bankovna unija, više na: <https://euro.hr/faq/sto-je-bankovna-unija/>
<Pristupljeno: 24.5.2023.>

4. Hrvatski financijski sustav

Financijski sustav neke zemlje sastavljen je od: valute, platnog sustava, financijskih tržišta, financijskih institucija i institucija koje reguliraju i nadziru njihovo poslovanje. Kreditne institucije čine okosnicu financijskog sustava Republike Hrvatske. Njih regulira i nadzire Hrvatska narodna banka. Zakonsko sredstvo plaćanja u Republici Hrvatskoj sve do 1. siječnja 2023. bila je hrvatska kuna, a od spomenutog datuma službena valuta postao je euro. Sve domaće i prekogranične platne transakcije fizičkih i pravnih osoba obavljaju se putem pružatelja platnih usluga, najčešće banaka. Međubankovni bezgotovinski platni promet odvija se kroz četiri platna sustava: Hrvatski sustav velikih plaćanja (HSVP), Nacionalni klirinški sustav (NKS), EuroNCS i TARGET2.

Hrvatski financijski sustav, posljednjih je tridesetak godina bio podložan brojnim promjenama karakterističnim za zemlje u tranziciji. Redefiniranje, restrukturiranje i osuvremenjivanje cjelokupnog financijskog sustava bili su neki od glavnih ciljeva tih promjena. Najprije se pristupilo unaprjeđenju poslovanja banaka i društva za osiguranje, a najznačajnije su bile štedne banke, stambene štedionice, kreditne unije te mirovinski fondovi. Omogućeno je i pokretanje tržišta vrijednosnih papira zakonskim i institucionalnim uređenjem novčanog tržišta i tržišta kapitala – Zagrebačka burza i Središnje klirinško depozitarno društvo, a osnovana je i specijalizirana državna institucija - Hrvatska banka za obnovu i razvoj (HBOR). U potpunosti je izmijenjena i uloga Hrvatske narodne banke, a osnutkom Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga u potpunosti je izmijenjen i nadzor nekreditnih, financijskih institucija.

O samom hrvatskom financijskom sustavu govori činjenica da je 2001. godine u Hrvatskoj poslovalo 42 banke, dok je u 2023. godini broj banaka pao na 23 banaka i 1 stambenu štedionicu. Pad broja banaka smatra se, najviše je uzrokovan financijskom krizom 2008. godine koja je utjecala na cijeli svijet, pa tako i na Hrvatsku.

Hrvatske banke izgradile su jednu od najgušćih mreža poslovnica i bankomata u srednjoj i istočnoj Europi. Banke zapošljavaju više od 20 tisuća ljudi od kojih su veliki dio stručnjaci u svojim područjima, mahom žene. Bankarski sustav čini gotovo 70% cjelokupnog financijskog sustava (mjereno veličinom aktive). Stopa adekvatnosti kapitala iznosi 25%, što smješta hrvatski bankovni sustav među deset najbolje kapitaliziranih bankarskih sustava na svijetu. 2008. godine, u vrijeme ekonomske depresije, hrvatske banke nisu koristile državne pomoći. Tehnološka i informatička pismenost preduvjet je za daljnji razvitak i napredak. Hrvatske su banke međunarodno integrirane i primjenjuju najbolje prakse svojih banaka matica.

Na slijedećoj tablici prikazani su ukupni iznosi financijske imovine (u milijunima kuna) koje su odvojeno svojim poslovanjem ostvarile (popraćeno kroz šest godina) središnja banka, kreditne institucije, osiguravajuća društva te mirovinski fondovi.

Tablica 3.

Prikaz financijske imovine (1995.-2020.)

	SREDIŠNJA BANKA	KREDITNE INSTITUCIJE	OSIGURAVAJUĆA DRUŠTVA	MIROVINSKI FONDOVI
1995.	10.081,52	59.019,37	508,24	0,00
2000.	29.129,92	108.911,19	10.275,33	0,86
2005.	59.315,54	269.112,48	17.412,01	12.716,87
2010.	78.962,09	409.227,95	26.848,64	39.941,32
2015.	105.238,69	427.803,53	33.071,65	72.534,17
2020.	171.874,00	483.800,36	38.525,24	122.993,95

Izvor: Hrvatska narodna banka

Iz tablice jasno se očituje kako kroz godine financijska imovina središnje banke, kreditnih institucija, osiguravajućih društava i mirovinskih fondova postupno raste.

4.1. Hrvatska kuna

Povijest hrvatske kune započinje davne 1256. godine u Pakracu – gdje je Ban Slavonije i kapetan Štajerske prvi kovao hrvatske banske dinare (banovnice), kasnije je preseljena u Zagreb 1260. godine. Novac je bio zlatni, a na prednjoj strani kovanice bila je utisnuta kuna zlatica, životinja skupocjenog krzna, čijim se krznom plaćao porez i globe. Ban je svake godine kovao novac, a narod je imao obvezu do određenog dana zamijeniti starije novce za novotiskane novce i to u odnosu dva nova za tri stara novca.

Kuna je bila novčana jedinica Republike Hrvatske sve do 1.siječnja 2023., a uvedena je 30. svibnja 1994. godine. Prva serija novčanica kuna izdana je u apoenima od 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500 i 1000 te je izdana 31. listopada 1993.godine. Autori idejnog rješenja novčanica kuna su Miroslav i Šimun Šutej i Vilko Žiljak. Svaka novčanica imala je svoju osnovnu boju, a na licu novčanice nalazio se lik jednog velikana hrvatske povijesti i kulture, dok su na novčanici od 5 kuna zajedno bili dvojica obiteljski povezanih hrvatskih plemića. Naličje svih novčanica prikazuje panoramu ili karakterističan motiv jednoga hrvatskog grada.

4.2. Hrvatska narodna banka

Institucionalni položaj hrvatske središnje banke definiran je Ustavom Republike Hrvatske koji propisuje da “Hrvatska narodna banka središnja je banka Republike Hrvatske.”⁷

Izmjenom i dopunom Ustava Republike Hrvatske 15. prosinca 1997. godine, ime hrvatske središnje banke promijenjeno je u Hrvatska narodna banka (HNB).

Osnovni cilj Hrvatske narodne banke je održavanje stabilnosti cijena. Također, ne dovodeći u pitanje ostvarivanje osnovnog cilja, podupire i gospodarsku politiku Republike Hrvatske i djeluje u skladu s načelima otvorenog tržišnog gospodarstva i slobodne konkurencije. Danom ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju, podupire i opću gospodarsku politiku Europske unije u skladu s načelima otvorenog tržišnog gospodarstva i slobodne konkurencije, a prilikom obavljanja zadataka zaposlenici Hrvatske narodne banke rukovode se temeljnim zajedničkim vrijednostima, koje čine visoka razina integriteta i kompetencija, sigurnost, neovisnost, vjerodostojnost, transparentnost, odgovornost, djelotvornost i zajedništvo. Sve navedeno predstavlja misiju Hrvatske narodne banke. Vizija je ostati neovisnom i visokoprofesionalnom institucijom, punopravnom članicom Europskog sustava središnjih banaka, kao i Eurosustava.

Neovisnost Hrvatske narodne banke temelji se na odredbama Ugovora o funkcioniranju Europske unije koji propisuju kako “Pri izvršavanju ovlasti i obavljanju zadaća i dužnosti koje su im dodijeljene Ugovorima i Statutom ESSB-a i ESB-a, ni Europska središnja banka ni nacionalne središnje banke kao niti članovi njihovih tijela nadležnih za odlučivanje ne traže i ne primaju naputke od institucija, tijela, ureda ili agencija Unije, bilo koje vlade država članica ili bilo kojeg drugog tijela. Institucije, tijela, uredi ili agencije Unije i vlade država članica obvezuju se da će poštovati ovo načelo i da neće nastojati utjecati na članove tijela nadležnih za odlučivanje u Europskoj središnjoj banci ili u nacionalnim središnjim bankama u obavljanju njihovih zadaća.”⁸

Osobna neovisnost jamči zaštitu dužnosnika Hrvatske narodne banke od vanjskih pritisaka, isključuje sukobe interesa i precizno definira uvjete za izbor i razrješenje guvernera i drugih članova Savjeta HNB-a, a financijska neovisnost HNB-a implicira mogućnost autonomnog pribavljanja financijskih sredstava za potrebe ostvarivanja svog mandata, pri čemu prihode i rashode određuje narav monetarne politike. Osim što je sastavni dio Europskog sustava središnjih banaka, Hrvatska narodna banka dio je i Europskog sustava financijskog nadzora (ESFS) te u njezinu okviru sudjeluje u radu Europskog nadzornog tijela za bankarstvo (EBA) i Europskog odbora za sistemske rizike (ESRB).

⁷Članak 53. Ustava Republike Hrvatske (pročišćeni tekst), NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/, 05/14

⁸Članak 130. Ugovora o funkcioniranju Europske Unije, službeni list Europske unije (pročišćena verzija), C 202/47

4.2.1. Ustroj i upravljanje Hrvatskom narodnom bankom

Savjet Hrvatske narodne banke čine guverner Hrvatske narodne banke, zamjenik guvernera i viceguverneri po svom položaju te najviše osam vanjskih članova. Mjerodavan je i odgovoran za ostvarivanje ciljeva i provođenje zadataka Hrvatske narodne banke. Također, utvrđuje politike koje su vezane uz njezino djelovanje. Neki od zadataka Savjeta jesu: utvrđivanje monetarne i devizne politike, donošenje financijskog plana Hrvatske narodne banke, utvrđivanje uvjeta odobravanja kredita kreditnim institucijama, utvrđivanje kamatnih stopa i naknada za usluge, utvrđivanje insolventnosti kreditnih institucija, određivanje strategije i politike upravljanja međunarodnim pričuvama.

Poslovi Hrvatske narodne banke obavljaju se u organizacijskim oblicima – sektorima i uredima. Tako raspoznavamo sektor istraživanja, sektor statistike, sektor centralnobankarske operacije, sektor bonitetne regulative i metodologije, sektor bonitetne supervizije, sektor specijalističke supervizije i nadzora, sektor platnog prometa, sektor za gotov novac, sektor za međunarodne odnose, sektor kontrolinga i računovodstva, sektor za informatičke tehnologije, sektor podrške poslovanju, sektor komunikacija te sektor pravnih poslova. Kao i ured guvernera, ured unutarnje revizije, ured za sigurnost, ured za praćenje zaštite potrošača, ured za sanaciju kreditnih institucija, ured za reguliranje deviznog poslovanja, ured za koordinaciju poslova sukcesije, ured za koordinaciju poslova bonitetne supervizije, ured za usklađenost poslovanja, dok je centar za posjetitelje edukativno-informativni centar središnje banke koji u okviru svojih programa građanima omogućuje da steknu i unaprijede svoja znanja o ekonomskim, monetarnim i financijskim konceptima i mehanizmima općenito, posebno o djelovanju središnje banke.

O poslovima iz svojeg djelokruga Savjet HNB-a odlučuje na sjednicama. Predsjednik Savjeta je guverner Hrvatske narodne banke koji sjednice saziva i njima predsjedava. Odgovornost provođenja odluka Savjeta je na guverneru, koji upravlja i rukovodi poslovanjem Hrvatske narodne banke te organizira njezin rad. Također, zastupa i predstavlja Hrvatsku narodnu banku, donosi rješenja u postupku supervizije i nadzora nad kreditnim institucijama, imenuje i razrješuje osobe s posebnim ovlastima i odgovornostima u Hrvatskoj narodnoj banci, a odlučuje i o drugim pitanjima za što je ovlašten zakonom ili Savjetom Hrvatske narodne banke.

Guvernera Hrvatske narodne banke imenuje Hrvatski sabor na prijedlog Odbora za izbor, imenovanja i upravne poslove uz mišljenje Odbora za financije i državni proračun. Hrvatska narodna banka ima zamjenika guvernera i najviše četiri viceguvernera. Zamjenika guvernera i viceguvernere također imenuje Hrvatski sabor ali na prijedlog guvernera. Funkciju guvernera Hrvatske narodne banke obnaša Boris Vujčić, dok je Sandra Švaljek viceguvernerka.

4.2.2. Zadaci i ljudski čimbenik Hrvatske narodne banke

Zadacima se smatraju: utvrđivanje i provođenje monetarne i devizne politike, držanje i upravljanje deviznim pričuvama Republike Hrvatske, izdavanje novčanica i kovanica, izdavanje i oduzimanje odobrenja i suglasnosti u skladu sa zakonima kojima se uređuje poslovanje kreditnih institucija, kreditnih unija, institucija za platni promet i sustava za namiru platnih transakcija i devizno poslovanje i poslovanje ovlaštenih mjenjača, obavljanje poslova supervizije i nadzora u skladu sa zakonima kojima se uređuje poslovanje kreditnih institucija, kreditnih unija, institucija za platni promet i sustava za namiru platnih transakcija, vođenje računa kreditnih institucija i obavljanje platnog prometa po tim računima, davanje kredita kreditnim institucijama i primanje u depozit sredstava tih institucija, uređivanje i unaprijeđivanje sustava platnog prometa, obavljanje zakonom utvrđenih poslova za Republiku Hrvatsku, donošenje podzakonskih propisa u poslovima iz svoje nadležnosti te obavljanje ostalih zakonom utvrđenih propisa.

Uredba Vlade Republike Hrvatske iz 1991. godine navodi da “Prava, obveze i odgovornosti radnika u Narodnoj banci Hrvatske utvrđuju se statutom u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom.”⁹

S obzirom na vrijeme i političko-gospodarsko okruženje u kojem je Uredba nastala, opravdava se manjkavost reguliranja koje je spalo na podzakonsku razinu. Uredba također propisuje da je Narodna banka Hrvatske bila dužna podnositi “Saboru Republike Hrvatske, prema potrebi, a najmanje jednom godišnje izvještaj o svome radu. Uz godišnji izvještaj Narodna banka Hrvatske podnosi završni račun, koji obuhvaća cjelokupno njezino poslovanje.”¹⁰

Do promjena dolazi 2000. godine kada se donošenjem novog Zakona o HNB-u nadopunjuju ovlasti guvernera, međutim ponovno statusni položaj zaposlenika određuje podzakonski akt. To potvrđuje i odrednica koja navodi da “Za vrijeme obnašanja dužnosti, guverner Hrvatske narodne banke, zamjenik guvernera i viceguverneri Hrvatske narodne banke imaju pravo na plaću i ostala materijalna prava sukladno općim aktima Hrvatske narodne banke.”¹¹ Uvođenjem eura kao jedine zakonske valute plaćanja Hrvatska narodna banka više nije kreator monetarne politike već je to postala Europska središnja banka.

⁹ Članak 64. Uredbe Vlade Republike Hrvatske o NBH-u (pročišćeni tekst), NN 35/1995

¹⁰ Članak 8. Uredbe Vlade Republike Hrvatske o NBH-u (pročišćeni tekst), NN 35/1995

¹¹ Članak 67. Zakona o Hrvatskoj narodnoj banci (pročišćeni tekst), NN 47/20

4.2.3. Instrumenti monetarne politike Hrvatske narodne banke

U provođenju monetarne politike Hrvatska narodna banka služila se politikom obveznih rezervi, kao i politikom otvorenog tržišta. Diskontna politika marginalizirana je, dok diskontna stopa ima samo individualno značenje, te ne služi kao referentna stopa prema kojoj se oblikuju druge kamatne stope na tržištu. Obvezna rezerva¹² najvažniji je instrument monetarne politike koju je Hrvatska narodna banka primjenjivala od stjecanja nezavisnosti Republike Hrvatske pa sve do dana ulaska u Europsku monetarnu uniju. U provođenju politike otvorenog tržišta najviše se služila blagajničkim zapisima i repo-ugovorima. Početkom, emitirale su se dvije vrste blagajničkih zapisa: dragovoljni i obvezni, a kasnije samo dragovoljni. Bit politike otvorenog tržišta je upravljanje likvidnošću bankovnog sustava na dnevnoj, tjednoj, mjesečnoj i višemjesečnoj razini. Želi li središnja banka smanjiti likvidnost (djelovati restriktivno) prodati će državne vrijednosnice poslovnim bankama, a ukoliko želi povećati likvidnost kupiti će vrijednosnice od poslovnih banaka.

Diskontna politika još je poznata pod nazivom politika diskontnog prozora, te je najstariji instrument monetarne politike. Razvila se u razdoblju zlatnog standarda i tradicionalno je podrazumijevala manipuliranje diskontnom stopom, određivanje rokova, limita i ostalih uvjeta reeskonta robnih mjenica i drugih vrijednosnica na temelju kojih su se banke zaduživale kod središnje banke.

¹²Lovrinović I., Perišin I., Šokman A., Monetarna politika (2001. godine) str. 321.

5. Utjecaj uvođenja eura na hrvatski bankovni sustav

Hrvatski proces uvođenja eura kao nacionalne valute započinje 2017. godine nakon izlaska iz višegodišnjeg prekomjernog deficita. Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska narodna banka odmah su pristupile ostvarivanju obveze uvođenja eura (Hrvatska je obvezu preuzela ratifikacijom Europskog ugovora točnije ulaskom u Europsku uniju). Potkraj listopada javnost je bila upoznata s Eurostrategijom – Strategijom uvođenja eura kao službene valute u Hrvatskoj. Sama strategija izrađena je u analitičkom radionicama HNB-a, a pokazuje kolike će koristi imati Hrvatska od uvođenja eura.

5.1. Proces uvođenja eura

Vlada Republike Hrvatske taj je dokument prihvatila na jednoj od svojih sjednica održanih u svibnju 2018. godine. Prilikom ulaska u ERM II fazu ministri financija svih devetnaest država članica koje koriste euro moraju podržati pismo – aplikaciju. Smatralo se kako Hrvatska pokazuje visok stupanje spremnosti iz razloga što nam je bankovni sustav duboko integriran sa europodručjem odakle dolaze banke matice vodećih hrvatskih banaka. Također, zadovoljavali smo sve kriterije iz Maastrichta, osim kriterija stabilnog tečaja koji i nismo mogli formalno ispuniti, jer do tada još nismo aplicirali ulazak u ERM II. Uz sve navedeno, gospodarski rast ponovno se vratio te je započela fiskalna konsolidacija, a javni dug također je pao. Ovakav rast primjetila je i Europska komisija koja je u svojem izvješću objavljenom u veljači 2019. predložila prijelaz Hrvatske iz kategorije prekomjernih makroekonomskih neravnoteža u kategoriju makroekonomskih neravnoteža.

Uvođenjem eura kao nacionalne valute, Hrvatska narodna banka postala je dijelom Eurosustava kojeg čine Europska središnja banka i nacionalne središnje banke svih država europodručja. Biti dijelom Eurosustava znači aktivno sudjelovati u oblikovanju i provođenju zajedničke monetarne politike u europodručju, odnosno guverner Hrvatske narodne banke postaje punopravnim članom Upravnog vijeća Europske središnje banke koja donosi sve odluke iz područja monetarne politike. Hrvatske banke, također će i nadalje izravno poslovati s Hrvatskom narodnom bankom. Samostalno će provoditi i makroprudencijalnu politiku te utjecati na likvidnost, kapitaliziranost i kreditnu aktivnost banaka u Hrvatskoj. Osigurava neometano funkcioniranje platnog sustava, izdaje i obavlja opskrbu novčanicama i kovanicama eura, obavlja i poslove povezane s proizvodnjom službene statistike te prati provedbu zaštite potrošača, te upravlja međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske.

Tablica 4.

Prikaz ocjene i koristi uvođenja eura:

KORISTI		TROŠKOVI	
OPIS	VAŽNOST	OPIS	VAŽNOST
Otklananje valutnog rizika	Velika	Gubitak samostalne monetarne politike	Mala
Smanjenje rizika valutne i platnobilančne krize	Srednja	Rizik prekomjernog priljeva kapitala i makroekonomskih neravnoteža	Mala
Pristup ESM-u	Srednja	Sudjelovanje u stabilizacijskim mehanizmima - ESM	Srednja
Niže kamatne stope	Srednja	Rizik jednokratne inflacije	Mala
Udjel u emisijskoj dobiti eurosustava	Mala	Troškovi konverzije	Mala
Niži transakcijski troškovi	Srednja	Transakcije s ESB-om	Mala
Pozitivan učinak na trgovinu i investicije	Srednja		
Višak deviznih rezervi	Srednja		
Glas u Upravnom vijeću ESB-a	Velika		

Izvor: Hrvatska narodna banka

Europski stabilizacijski mehanizam (ESM) izvor je financiranja u krizama, točnije, služi kao kreditor s povoljnim sredstvima u slučaju pojave ozbiljnih makroekonomskih neravnoteža ili u slučaju financijske krize ako se država ne uspije zaustaviti pred financijskim ponorom. Ukupni kapacitet ESM-a iznosi 704,8 milijardi eura, raspoređen između država članica sukladno

kapitalnom ključu ESB-a. ESM fond je koji je odvojen od svojeg prethodnika – Europski fond za financijsku stabilnost (ESFS) – stoga, Hrvatska uvođenjem eura nije preuzela rizike Grčke koji se odnose na davanje zajmova za podmirenje duga iz 2012. godine. Preuzima se isključivo izloženost, odnosno obveze koje se odnose na obveze plaćanja koje se najvjerojatnije neće aktivirati. Ukupni kreditni kapacitet ESM-a iznosi 500 milijardi eura, a njegova ukupna veličina veća je od ukupnog kreditnog kapaciteta za oko 200 milijardi radi zadovoljenja AAA rejtinga u uvjetima financijskog stresa.

Što se tiče usklađenosti poslovnih ciklusa i ekonomskih šokova, Hrvatska parira članicama europodručja. Protekom vremena, spomenuta usklađenost povećavala se, a do danas se zadržala na visokoj razini. Također, Hrvatska i zemlje europodručja podliježu sličnim šokovima agregatne ponude i potražnje pri čemu su im reakcije na takve podražaje približno simetrične. Iz spomenutih razloga zaključuje se kako Hrvatska ne bi trebala biti izložena asimetričnim ekonomskim šokovima koji bi otežavali vođenje ekonomske politike.

U svojem stručnom članku, Brkić i Šabić (2018.) opisuju kako je za Hrvatsku najproblematičniji kriterij diversificiranosti koji se najbolje ogleda u prekomjernoj ovisnosti o sektoru turizma. Takvo oslanjanje predstavlja izvor ranjivosti, jer je turizam sam po sebi podložan promjenama. Spominju i drugu slabost, a to je nepovoljna struktura prerađivačke industrije. U spomenutoj industriji Hrvatska se uvelike razlikuje od ostalih zemalja europodručja, jer dominantna uloga pripada proizvodnji hrane i pića, nemetalnih mineralnih proizvoda, proizvoda od drva te odjeće. S druge strane u zemljama europodručja jače su zastupljeni proizvodi s visokom tehnološkom komponentom, poput motornih vozila te strojeva i uređaja.

5.2. Hrvatska i euro

Koliki će utjecaj uvođenje eura imati na neko gospodarstvo u potpunosti ovisi o gospodarskim vezama određene zemlje sa zemljama Europske monetarne unije. Prije uvođenja eura kao nacionalne valute, Hrvatska je bila trgovinski visoko integrirana s državama članicama europodručja, stoga je stabilnost deviznog tečaja kune prema euru pogodovala hrvatskom gospodarstvu. Nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine, vanjskotrgovinska razmjena s državama članicama europodručja dodatno je ojačala pa tako njezin udio doseže gotovo 60%. Međutim, razina otvorenosti hrvatskoga gospodarstva i dalje je relativno niska u usporedbi s ostalim novim članicama.

Za hrvatsko gospodarstvo može se reći da ga karakterizira visok stupanj eurizacije ukoliko promatramo korištenje strane valute kao sredstvo razmjene i plaćanja, jedinice obračuna i sredstva očuvanja vrijednosti. Prije same Eurostrategije, pa čak i prije ulaska Hrvatske u Europsku uniju, turisti koji su konvertirali nacionalnu valutu zemlje članice iz koje dolaze u kune (i obrnuto) nisu ozbiljno osjetili nastanak eura, međutim velika poduzeća, banke i državne institucije od početka 1999. godine obavljaju bezgotovinske transakcije u euru. Također, više od 60% pasive hrvatski banaka čine devizni izvori, a od tog postotka najveći dio otpada na valute zemalja članica EMU. Oko 85% ukupne štednje u bankama čine devizni depoziti, a više od 85% kredita čine devizni krediti ili kunski krediti vezani uz tečaj strane valute (najčešće euro). Trgovanje valutama na hrvatskom međubankarskom tržištu nakon uvođenja eura kao valute plaćanja obilježio je porast iznosa pojedine transakcije. Iako, nema službenih podataka primijećeno je da je uobičajeni iznos transakcije za hrvatsko devizno tržište porastao s 500.000,00 njemačkih marki na 500.000,00 eura. Ostale aktivnosti važne za funkcioniranje deviznog tržišta uključuju aktivnosti fizičkih osoba koje su neto prodavaoci deviza bankama i koje također podliježu sezonskim oscilacijama vezanim uz turističku sezonu, aktivnosti pravnih osoba koje su neto kupci deviza od banaka te kreditna aktivnost banaka. Financijski posrednici snose posebnu odgovornost prilikom uvođenja eura jer kanaliziraju većinu utjecaja Europske monetarne unije na hrvatsko gospodarstvo. Preko njih odvija se većina transakcija s inozemstvom, te se ostvaruju izravne veze s financijskim institucijama i njihovim komitentima u zemljama EMU-a. Financijski sektor unutar EMU-a najveći je gubitnik uvođenjem eura, budući da ostvaruju gubitak od provizija i konverzija pretvaranjem nacionalnih valuta u euro i obrnuto. Hrvatske su banke u povoljnijem položaju jer i dalje zadržavaju dio prihoda od konverzije stranih valuta u kunu.

Prema pokazateljima poslovanja bankovnog sustava¹³ ukupna imovina kreditnih institucija u 2022. godini povećala se za 14,2% u odnosu na 2021. godinu te je iznosila 572,2 milijarde kuna što je povećanje za 71,3 milijarde kuna. Također, imovina je porasla kod većine kreditnih institucija. Ukupni krediti i predujmovi povećali su se za 14,6%, dok su se neprihodujući krediti smanjili za 20,3% te rezultirali daljnjim smanjenjem udjela u ukupnim kreditima s 4,3% na kraju 2021. godine na 3,0% na kraju 2022. godine. Neprihodujući krediti smanjili su se i u portfelju kredita nefinancijskim društvima s 9,9% na 6,4% i u portfelju kredita kućanstvima s 6,6% na 5,0%.

¹³Službena internet stranica Hrvatske narodne banke, Komentar kretanja u bankovnom sustavu za 2022. godinu <Pristupljeno: 26.5.2023.>

Poslovanje kreditnih institucija u 2022. godini rezultiralo je ostvarenjem dobiti u iznosu 5,3 milijarde kuna. Prinosi na imovinu i kapital također su se smanjili. Prinos na imovinu u 2022. godini iznosio je 1,0%, dok je u 2021. iznosio 1,2%, a prinos na kapital iznosio je 8,2%, dok je u 2021. godini iznosio 8,8%.

Ključni pokazatelji kapitaliziranosti bankovnog sustava u 2022. godini na visokim su razinama. Sve kreditne institucije imale su stopu ukupnog kapitala veću od 8% (propisani minimum). Na kraju 2022. godine sve su kreditne institucije zadovoljavale propisane minimalne likvidnosne zahtjeve, a prosječni koeficijent likvidnosne pokrivenosti iznosio je 242,4%.

Tablica 5.

Odabrani pokazatelji strukture, koncentracije i poslovanja kreditnih institucija:

Broj kreditnih institucija	31.12.2021.	31.12.2022.
Banke	20	20
Štedne banke	0	0
Stambene štedionice	3	1
Ukupno	23	21
Vlasnička struktura kreditnih institucija		
Domaće privatno vlasništvo	7	7
Domaće državno vlasništvo	2	3
Strano vlasništvo	14	11
Ukupno	23	21
Udio imovine kreditnih institucija u ukupnoj imovini kreditnih institucija (%)		
Domaće privatno vlasništvo	3,45	3,24

Domaće državno vlasništvo	5,93	7,96
Strano vlasništvo	90,62	88,90
Ukupno	100,00	100,00
Ključni pokazatelji poslovanja kreditnih institucija (%)		
Prinos na imovinu (ROA)	1,17	1,00
Prinos na kapital (ROE)	8,75	8,18
Pokazatelj troškovne efikasnosti (CIR)	48,72	52,51
Udio neprihodujućih dužničkih instrumenata u ukupnim dužničkim instrumentima (NPE)	3,74	2,62
Udio neprihodujućih kredita u ukupnim kreditima (NPL)	4,33	3,01
Pokrivenost neprihodujućih kredita umanjenima vrijednosti	63,16	66,98
Stopa ukupnog kapitala	25,85	24,57
Stopa osnovnog kapitala	25,38	23,98
Stopa redovnog osnovnog kapitala	25,13	23,74
Omjer financijske poluge	11,43	9,63
Koeficijent likvidnosne pokrivenosti (LCR)	202,48	242,38

Izvor: Hrvatska narodna banka (1.3.2023.)

Još jedna od koristi koju domaće banke imaju od uvođenja eura kao nacionalne valute nalazi se u mogućnosti zarade koju im pruža uvođenje gotovine eura. Uvođenje novčanica i kovanica eura te njihova zamjena dosadašnje nacionalne valute – kune – najosjetljiviji je dio procesa nastanka eura. Sve hrvatske poslovne banke aktivno su uključene u proces konverzije, a sam proces konverzije moguće je promatrati s dva aspekta. Prvi, promatranje eura kao knjižnog i drugi, kao gotovog novca. Navedena dva aspekta promatranja razlikuju se zbog troškova. Knjižni novac jednostavno se konvertira matematičkom operacijom dok se u konverziju gotovog novca uključuju razni drugi troškovi poput prijevoza, osiguranja, skladištenja, oportunitetnog troška ali i rizika primanja krivotvorenih novčanica.

6. Zaključak

Cilj pisanja ovog rada bio je ukratko prikazati povijest Europske unije do dana priključivanja Republike Hrvatske, kao i prikazati proces uvođenja eura kao službene valute.

Pisanje završnoga rada vodilo me do zaključka kako Hrvatska pripada među razvijene zemlje i kako je oduvijek bilo samo pitanje dana kada će euro postati našom nacionalnom valutom. Ključni hrvatski vanjskotrgovinski partneri koriste euro kao nacionalnu valutu, stoga je vjerojatnost da se Hrvatska suoči s padom konkurentnosti zbog deprecijacije valute vrlo niska. To znači kako Hrvatskoj već i prije uvođenja eura, euro nije bila “strana” tj. nepoznata valuta. Također, valja napomenuti važne vanjskotrgovinske partnere Hrvatske izvan Europske unije – Srbiju i Bosnu i Hercegovinu – koje devizne tečajve svojih nacionalnih valuta održavaju stabilnima u odnosu na euro.

U radu je opisan cjelokupan hrvatski bankovni sustav te što je sve prethodilo ostvarivanju kriterija za uvođenje eura kao nacionalne valute. Hrvatski stručnjaci iz područja financija i ekonomije koji govore o uzrocima i posljedicama te pozitivnim i negativnim stranama eura u svojim stručnim člancima ne navode nijedan loš ili poguban kriterij koji bi mogao negativno utjecati na Republiku Hrvatsku. Banke te sve ostale financijske institucije pod vodstvom Hrvatske narodne banke odlično su pripremile cjelokupan hrvatski financijski sustav na promjenu valute kao i same građane da što je moguće slabije osjete tu promjenu. K tome, obračavajući pažnju na pogodnosti koje je Hrvatska dobila uvođenjem eura, strahovi i opiranja novoj valuti, čini se bili su bespotrebni.

7. Popis tablica:

1. Pet kriterija konvergencije
2. Srednji tečaj za devize izražen u četiri najjače svjetske valute za dan 7. listopada 2020.
3. Prikaz financijske imovine (1995.-2020.)
4. Prikaz ocjene i koristi uvođenja eura
5. Odabrani pokazatelji strukture, koncentracije i poslovanja kreditnih institucija

Literatura:

Knjige:

1. Božina Beroš M. (2017.), Ekonomska unija i monetarna unija nakon krize. Sveučilište Juraja Dobrile u Puli.
2. Šonje V. (2019.), Euro u Hrvatskoj za i protiv. Arhivanalitika d.o.o.
3. Piplica D. (2013.), Neovisnost središnje banke i monetarna stabilnost. Redak.
4. Radošević D. (2012.), Kapitalni tokovi, tečaj i Europska monetarna unija. Jesenski i Turk.
5. Lovrinović I., Perišin I., Šokman A., (2001.), Monetarna politika. Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković".

Članci i izvješća sa službenih stranica i iz internetskih biblioteka:

1. Brkić, M.; Šabić, A. (2018.): Je li euro optimalna valuta za Hrvatsku: ocjena korištenjem teorije optimalnih valutnih područja: <https://hrcak.srce.hr/file/305808>
<Pristupljeno: 24.4.2023.>
2. Službena stranica Euro.hr: Što je bankovna unija: <https://euro.hr/faq/sto-je-bankovna-unija/>
<Pristupljeno: 24.5.2023.>

3. Službena stranica Europske središnje banke: Što je sustav TARGET2 (29.lipnja 2016.), više na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me/html/target2.hr.html>

<Pristupljeno: 24. i 25.5.2023.>

Pravni propisi:

1. Ustav Republike Hrvatske, pročišćeni tekst, NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/, 05/14
2. Ugovor o funkcioniranju Europske unije, službeni list Europske unije, pročišćena verzija, C 202/47
3. Uredba Vlade Republike Hrvatske o Narodnoj banci Hrvatske, pročišćeni tekst, NN 35/1995
4. Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci, pročišćeni tekst, NN 47/20